

Korunk és az iszlám

MTA-MeH stratégiai kutatások 2008/2009. év A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet kutatási terve

A projektet az MTA Politikai Tudományok Intézete fogadta be.

1. Iszlám projekt

Témavezetők: Rostoványi Zsolt, N. Rózsa Erzsébet

A. Kutatási terv a 2008/2009. évre

A rövid távú kutatási tervünk középpontjában a *kiterjesztett (új) biztonság fogalmának a tágabb közel-keleti térségre való értelmezése* áll. A magyar külpolitika és a kormányzati szervek számára a Közel-Kelet biztonságpolitikai dilemmáinak elemzése közvetlenül felhasználható a döntéshozatali mechanizmusban. A tervezett tanulmányok a biztonság két dimenziójára fűzhetők fel:

- **„hard security”** – a hagyományos értelemben vett biztonsági szempontok
A kutatás fő célja, hogy elemezze a Közel-Kelet és Észak-Afrika főbb válságövezeteit és konfliktusait. Az alábbi kérdéseket kívánjuk körüljárni:
 - **A palesztín kérdés** (különös tekintettel az annapolisi folyamatra). A 2007. végén amerikai kezdeményezésre megindult ún. annapolisi folyamat várakozásokkal töltötte el az elemzőket. Kérdéses, hogy a roadmap-ben lefektetett alapelvek, a palesztín állam létrehozása 2008. végéig reális esély-e. Továbbá a kutatás hangsúlyosan foglalkozik a belpolitikai folyamatokkal is (Fatah-Hamasz rivalizálás, és az Olmert kormány gyengesége, esetleg bukása).
 - **Az iraki újjáépítés kérdőjelei.** Az iraki helyzet kapcsán két kiemelhető kérdéssel szükséges érdemben foglalkozni. Egyrészt, az amerikai elnökválasztás következményeivel, az esetleges kivonulás tervével. Másrészt, az iraki belpolitikai események, a síita-szunnita felekezeti konfliktus, a belbiztonsági helyzet érdemelnek kiemelt figyelmet.
 - **Az iráni nukleáris kihívás.** Az Európai Unió és az Egyesült Államok korlátozott szankciókkal sújtja Iránt nukleáris programja végett. Kérdéses, hogy Irán valóban veszélyt, fenyegetést jelent-e a nemzetközi közösség számára? Az idej parlamenti választások rámutattak Ahmedinedzsád elnök népszerűségének csökkenésére, illetve a konzervatív erők megosztottságára is. A kutatás vizsgálja az iráni belpolitika fejlődésének perspektíváit, illetve ennek hatását a külpolitikára.
 - **A kurd kérdés.** Az elmúlt hónapok törökországi eseményei (a PKK Irakból indított támadásai) a nemzetközi közvélemény figyelmét ráirányították a kurd kérdésre. Eközben megjegyzendő, hogy az észak-iraki kurd autonóm terület rendkívül gyorsan fejlődik, gazdaságilag Irak leginkább prosperáló területének nevezhető.
 - **A darfúri konfliktus.** Szudán területén több törésvonal is húzódik. Ezek közül legjelentősebb a darfúri kérdés, amely ma az egész régiót érinti. Szudán jelentős kőolajkészlete felett a Kínai Népköztársaság gyakorolja az ellenőrzést, amely megakadályozza a konfliktus gyors rendezését. Az Európai Unió jelentős erőfeszítéseket tesz azért, hogy a darfúri konfliktus következményeit orvosolja.
- **„soft security”** – a kiterjesztett biztonsági fogalom alapján a Közel-Kelet politikai eseményeit tágabb összefüggésben kívánjuk szemléltetni. Az alábbiakban szereplő funkcionális témakörök Magyarország számára is kiemeltként kezelt kérdések:
 - **a gazdasági fejlődés perspektívái az energiakérdésre fókuszálva.** Az elemzés középpontjába Európa energiabiztonságát kell állítani, és megvizsgálni, hogy a közel-keleti kőolaj és földgázkészletek mennyiben játszhatnak szerepet az energiainport diverzifikálásában, illetve a szállítási útvonalak tekintetében milyen szerepe lehet a közel-keleti államoknak.

Továbbá fontosnak nevezhető a magyar-arab gazdasági kapcsolatok kutatása, amely azonban inkább a hároméves kutatási tervbe fér bele.

- **a demográfiai változások és a migráció kérdése.** Az elmúlt évtizedekben a Közel-Keletet is érintette a fejlődő országokban lejátszódó demográfiai robbanás, amely az egyes államok lakosságának jelentős növekedéséhez vezetett (lásd Törökország, Irán és Egyiptom egyenként 70 millió fős népességgel rendelkeznek). A demográfiai robbanás következményei széleskörűek, szerepe van a szegénység, a munkanélküliség növekedésében, az iszlamizmus élénkülésében, és a politikai reformokban, stb. A demográfiai folyamatokkal összefüggésben a migrációs tendenciák Európára gyakorolt hatásának elemzése is a kutatás részét képezi. A kutatás építeni kíván a tavalyi projekt eredményeire, amelynek témája az európai iszlám volt.
- **A modernizációs válság és következményei.** A közel-keleti országokat az 1960-as, 1970-es évek óta súlyos modernizációs válság sújtja, amelyből a mai napig sem sikerült kilábalni. A társadalmi folyamatok szintjén olyan problémákat kell megvizsgálni, mint az emberi jogok, a nők jogainak és a tradícióknak a kapcsolatát. Lehetséges-e a modernizáció a közel-keleti országokban?
- **A demokratizálódás és a civil társadalom perspektívái.** A poszt-bipoláris nemzetközi rendszer egyik fő igazodási kényszere a demokratikus intézmények kiépítése a közel-keleti országokban. Az elmúlt néhány évben jelentős politikai reformok kezdődtek, ugyanakkor nyugati típusú liberális demokrácia egyetlen államban sem alakult ki. A kutatás elemezni kívánja a demokratizálódás lehetőségeit a térségben.

B. A 2009/2011. évre szóló kutatási terv

A hároméves idődimenzióban gondolkodva kutatásunk középpontjába az *iszlám világ egysége és differenciáltsága* témakört állítjuk. A Földön élő 1,5 milliárd muszlim miközben ugyanannak a vallási hagyománynak a követője, mégis sokféle iszlámot gyakorol. A nyugati média előszeretettel monolit egységként kezeli az iszlámot, miközben az iszlám vallást, civilizációt, stb. a sokszínűség jellemzi. Történelmileg az iszlám eltérő időben és eltérő módon terjedt el a Földön, azonban a helyi tradíciók mindenhol beépültek az iszlámba. Az iszlám civilizációnak különböző alcivilizációi alakultak ki, amelyek jellemzésére vállalkozik a kutatás:

- Közel- és Közép-Kelet;
- Maghreb;
- Kaukázus és Közép-Ázsia;
- Indiai szubkontinens;
- Szub-szaharai Afrika;
- Kelet- és Délkelet-Ázsia.

2. Civilizációs projekt

Témavezető: Csicsmann László

A. Kutatási terv a 2008/2009. évre

A Nemzetközi Tanulmányok Intézet immáron hét éve oktatja az Összehasonlító civilizációtörténet című egyetemi stúdiumot. A kurzus szervezése során felmerült az igény, hogy az eurocentrikus középiskolai oktatási struktúránkat felváltsuk egy olyan nézőponttal, amely lehetővé teszi más civilizációk megismerését is.

A nemzetközi kapcsolatokban a civilizációs paradigmának megjelenése Samuel P. Huntington *A civilizációk összeecsapása és a világrend átalakulása* című úttörő kötetéhez kapcsolódik. A könyv kiadása óta eltelt több mint tíz esztendő alatt többen cáfolták Huntington téziseit, de többen érveltek az elmélet mellett is. Kutatócsoportunk két aspektusból kívánja körüljárni a ma is időszerű témát:

- **Összehasonlító civilizációtörténet tanulmánykötet**

A tanulmánykötet összeállítása a hároméves időtáv során realizálható, ugyanakkor az első évben a kérdés elméleti aspektusait kell körbejárni. Egyrészt, a kutatás szintetizáló jelleggel be kívánja mutatni a nemzetközi szakirodalmat a civilizációs paradigmával kapcsolatosan. Másrészt, meg

kell határozni azokat a módszertani fogódzókat, amelyek az egyes civilizációk elemzésénél és összehasonlításánál fogunk alkalmazni.

- **Civilizációs konferencia**

A Nemzetközi Tanulmányok Intézet kiváló nemzetközi kapcsolatai felhasználva, kapcsolódva az *Alliance of Civilizations* kezdeményezéseihez nemzetközi konferenciát kíván szervezni a 2009. évre kiemelkedő szakértők – köztük Samuel P. Huntington – meghívásával. A konferencia alapkérdése, hogy 20 esztendővel a berlini fal leomlása után vajon ténylegesen lehet-e beszélni a civilizációk összezapásáról, illetve hogyan értelmezhető a globalizáció civilizációs szempontból, különös tekintettel a szeptember 11-i események kapcsán kibontakozó diskurzusra.

B. Kutatási terv a 2009/2011. évre

- **Összehasonlító civilizációtörténet kötet véglegesítése**

Hároméves periódussal számolva a kutatócsoport vállalja, hogy a létező tíz civilizációt komparatívan bemutató tanulmánykötetet készít. Az alábbi civilizációkra terjed ki a kutatásunk:

- Észak-amerikai;
- Európai;
- Zsidó;
- Ortodox-orosz;
- Iszlám;
- Afrikai;
- Konfucius-kínai;
- Hindu-indiai;
- Japán;
- Latin-amerikai.

- **Multietnikus/multinacionális államok problémája a XXI. században**

A posztmodern nemzetközi rendszerben valamennyi állam (Japán kivételével) szembenéz azzal a kihívással, hogy eltérő kultúrájú népek élnek egymás mellett. Multinacionális államok léteztek a történelemben (pl.: Osztrák-Magyar Monarchia), ugyanakkor a globalizáció új kontextusba helyezi a kérdést. A kutatás fő kérdése egyrészt elméleti, vagyis körül kívánja járni az együttélésre vonatkozó különböző elméleteket (integráció, asszimiláció, olvasztótégely elmélet, multikulturalizmus, stb.). Másrészt esettanulmányokat kíván készíteni olyan multietnikus államokról, amelyek segítenek az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásában (pl.: Bosznia-Hercegovina).

A projekt résztvevői:

- Dr. Rostoványi Zsolt, DSc, egyetemi tanár, BCE
- Dr. Csicsmann László, PhD, egyetemi adjunktus, BCE
- Dr. N. Rózsa Erzsébet, PhD, tudományos főmunkatárs, MKI
- Dr. Najat Shamil Ali, CSc, egyetemi docens, BCE
- Dr. Gazdik Gyula, CSc, egyetemi docens, ELTE
- Dr. Kiss J. László, CSc, egyetemi tanár, BCE
- Dr. Dévényi Kinga, CSc, egyetemi docens, BCE
- Dr. Paragi Beáta, PhD, egyetemi tanársegéd, BCE
- Dr. Lehoczki Bernadett, PhD, egyetemi tanársegéd, BCE
- Marton Péter, egyetemi tanársegéd, BCE